

DÜNYA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ZİRVESİ

JOHANNESBURG UYGULAMA PLANI

İLGİLİ BÖLÜM	Paragraf No.	Sayfa No.
I. Giriş	1 - 6	1
II. Yoksullukla mücadele	7 – 13	2
III. Sürdürülemez tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi	14 – 23	6
IV. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın temeli olan doğal kaynakların korunması ve yönetimi	24 – 46	12
V. Küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınma	47 – 52	25
VI. Sağlık ve sürdürülebilir kalkınma	53 – 57	27
VII. Kalkınma yolundaki küçük ada devletlerinde sürdürülebilir kalkınma	58 – 61	30
VIII. Afrika için sürdürülebilir kalkınma	62 – 71	32
IX. Diğer bölgesel girişimler	72 – 80	37
X. Uygulama araçları	81 – 136	39
XI. Sürdürülebilir kalkınma için kurumsal yapı	137 – 170	50

III. SÜRDÜRÜLEMEZ NİTELİKTEKİ TÜKETİM VE ÜRETİM KALIPLARININ DEĞİŞTİRİLMESİ

1. Sürdürülebilir kalkınmanın küresel ölçekte sağlanabilmesi için, toplumların tüketim ve üretim kalıplarında temel değişikliklerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bütün ülkeler, sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarını yaygınlaştırmalıdır; gelişmiş ülkelerin başını çekmesi, ancak bütün ülkelerin yararlanması gereken bu süreçte, diğerlerinin yanısıra Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı belgesinin 7. başlığında belirtilen "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi özellikle dikkate alınmalıdır. Hükümetler, ilgili uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve toplumun önde gelen bütün kesimleri, sürdürülemez nitelikteki tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesinde aktif rol oynamalıdır. Bu amaçla yapılması gerekenler aşağıda belirtilmektedir:

2. Sürdürülebilir nitelikteki üretim ve tüketime geçişin gerçekleşmesini hedefleyen bölgesel ve ulusal girişimlerin desteklenmesi amacıyla 10 yıllık bir program çerçevesinin özendirilmesi ve yaygınlaştırılması. Bu tür programların, toplumsal ve ekonomik kalkınmayı eko-sistemlerin taşıma kapasitesine uygun olarak sağlaması, bu çerçevede ekonomik büyüme ile çevresel bozulma arasındaki ilişkileri ele alıp gerektiği yerlerde araya bir ayırım koyması gerekmektedir. Bunun için gerekli olansa, kaynak kullanımı ve üretim süreçlerinde etkinliğin ve sürdürülebilirliğin artırılması, kaynaklardaki bozulmanın, kirliliğin ve israfın önlenmesidir. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere bütün ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma gereksinimlerini ve yapabilirliklerini de gözetenek, her tür mali ve teknik yardım kaynaklarını seferber etmeli, böylece gelişmekte olan ülkelerde bu yönde kapasite gelişimine katkıda bulunmalıdırlar. Bu amaçla her düzeyde yapılması gerekenler aşağıda belirtilmektedir:

a. İlgili somut etkinliklerin, araçların, politikaların, önlemlerin, izleme ve değerlendirme mekanizmalarının belirlenmesi. Bu çerçevede olmak üzere, gerektiği durumlarda, ilerlemenin ölçümüne yönelik yaşam döngüsü analizlerinin ve ulusal göstergelerin tespit edilmesi. Bu çabalar sırasında göz önüne alınması gereken nokta, bazı ülkeler tarafından uygulanan standartların, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere başka ülkeler için uygun olmayabileceği, bu ülkeler için gereksiz ekonomik ve sosyal maliyetlere yol açabileceğidir;

b. Sürdürülebilir nitelikteki tüketim ve üretim kalıplarının yerleştirilmesine yönelik politika ve önlemlerin benimsenip yaşama geçirilmesi; bu çerçevede, başka politika ve önlemlerin yanısıra Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi'nde yer alan 16. ilkede tarif edilen "kirleten öder" ilkesinin uygulanması.

c. Sağlanan ürün ve hizmetlerin daha iyi olabilmesi için gerekli tüketim ve üretim politikalarının geliştirilmesi; bu arada, uygun olan yerlerde örneğin yaşam döngüsü analizi gibi bilime dayalı yaklaşımlara başvurarak üretim ve tüketimin çevre ve sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması;

d. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkelerde, özellikle gençler ve diğer nüfus kesimleri arasında sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının önemi konusunda bilinç ve duyarlılık geliştirilmesi; bu amaçla eğitime, halka ve tüketicilere yönelik enformasyona, ilan ve reklamlara, diğer medyaya başvurulması; ancak bütün bu çabalar sırasında yerel, ulusal ve bölgesel ölçeklerdeki kültürel değerlerin de dikkate alınması;

e. Uygun olduğu yerlerde, gönüllülük temelinde olmak üzere, sürdürülebilir nitelikteki tüketim ve üretim konusunda bilgi sağlayacak, insan sağlığı ve güvenliği gibi konuları da kapsayan, etkili, saydam, doğrulanabilir, yanıtıcı ve ayırmacı olmayan araçların devreye sokulması. Ancak, bu araçlar dış ticareti engelleyici amaçlar için kullanılmamalıdır.

f. İlgili uluslararası kuruluşlarla işbirliği çerçevesinde, kapasite geliştirmeye, teknoloji transferine, gelişmekte olan ülkeler ve geçiş sürecindeki ülkelerle teknoloji değişimine yönelik mali destek aracılığıyla ekolojik etkinliğin artırılması.

3. Daha temiz üretime ve eko-verimliliğe yönelik yatırımların bütün ülkelerde artırılması; bunun için başka araçların yanısıra çeşitli teşviklere, destek düzenlemelerine ve politikalarına başvurulması ve bunlar aracılığıyla yönetsel, mali ve hukuki çerçevelerin oluşturulması. Bunun için her düzeyde atılması gereken adımlar aşağıda belirtilmektedir:

a. Başka araçların yanısıra, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmelere üretkenliği artırmalarında ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmalarında yardımcı olacak teşvikler ve kapasite geliştirme yardımları aracılığıyla, bu ülkelerde daha temiz ve etkin üretim programlarının ve merkezlerinin yerleşmesinin sağlanması ve bu tür program ve merkezlerin desteklenmesi; sağlanması;

b. Bütün ülkelerde, daha temiz ve ekolojik açıdan verimli üretim biçimlerine yönelik yatırımlar için teşvikler sağlanması; küçük ve orta ölçekli şirketlere yönelik devlet kredilerinin, yenilikler için sermaye yardımlarının, teknik yardım ve eğitim programlarının bu amaçla devreye sokulması; ancak bu sırada DTÖ kurallarına aykırı ve ticareti çarpıtıcı önlemlerden kaçınılması;

c. Daha temiz üretim sağlayan, eko-verimlilik ve çevre yönetimi açısından elverişli maliyet etkin örneklerle ilgili bilgilerin toplanması ve yaygınlaştırılması; çevre-duyarlı teknolojiler konusundaki örnek uygulamaların ve bilgi altyapısının kamu işletmeleriyle özel kuruluşlar arasında karşılıklı paylaşımının teşvik edilmesi;

d. Küçük ve orta ölçekli işletmelere enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kullanımı konusunda eğitim programları sağlanması.

4. Tüketim ve üretim kalıplarıyla ilgili konuların sürdürülebilir kalkınma politikalarına, programlarına ve stratejilerine, bu arada uygun olduğu durumlarda yoksullukla mücadele stratejilerine içselleştirilmesi.

5. Ticari kuruluşların çevresel ve sosyal sorumluluklarının ve denetlenebilirliklerinin artırılması. Bunun için her düzeyde atılması gereken adımlar aşağıda belirtilmektedir:

a. Sanayi kesiminin, çevresel yönetim sistemleri, davranış kuralları, çevresel ve sosyal konularda belgelendirme ve halkı bilgilendirme boyutları dahil olmak üzere sosyal ve çevresel performansını geliştirecek yönelimlere teşvik edilmesi; bu bağlamda, Rio Bildirgesi'nin 11. ilkesi çerçevesinde Uluslararası Standartlar Örgütü standartları ve sürdürülebilirlik raporlarını öngören Küresel Bildirim Girişimi gibi (Global Reporting Initiative) girişimlerin dikkate alınması;

b. İşletmelerle, bu işletmelerin içinde faaliyet gösterdikleri topluluklar ve diğer paydaşlar arasındaki diyalogun geliştirilmesi;

c. Finans kuruluşlarının kendi karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili unsurları da gözetmeye teşvik edilmeleri;

d. Eğitim programları dahil olmak üzere işyeri bazında ortaklıklar ve programlar geliştirilmesi.

6. Her düzeydeki yetkililerin, ulusal ve yerel ölçekli kalkınma planları, ticari faaliyetlerin teşviki ve kamu ihaleleri dahil olmak üzere her konudaki karar süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili unsurlara da yer vermelerinin sağlanması. Bu çerçevede yapılması gerekenler:

a. Altyapı ve diğer yatırımlar dahil çeşitli konularda karar verilirken sürdürülebilir nitelikteki kalkınma stratejilerinin ve programlarının desteklenmesi;

b. Çevreyle ilgili maliyetlerin içselleştirilmesi ve bu konuda ekonomik araçların kullanılması yönündeki uygulamaların yaygınlaştırılması; bu bağlamda kirleticinin ilkesel olarak kirlenmenin maliyetini de üstlenmesi gerektiğini öne süren yaklaşımın gözetilmesi; ancak bu arada kamu çıkarının da gerektiği biçimde gözetilmesi ve uluslararası ticaret ve yatırım faaliyetlerine engel oluşturmaktan kaçınılması;

c. Çevre-duyarlı mal ve hizmetlerin geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını özendiren kamu ihale usullerinin yerleştirilmesi;

d. Bu paragrafta yer alan girişimlerin yaşama geçirilmesi konusunda ilgili yetkililere kapasite geliştirme ve eğitim yardımlarının sağlanması;

e. Çevresel etki değerlendirme uygulamalarının yerleştirilmesi.

7. Hükümetlere, ilgili bölgesel ve uluslararası kuruluşlara, ayrıca diğer ilgili taraflara çağrıda bulunarak, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun sürdürülebilir kalkınma için enerji konusunda 9. oturumunda vardığı sonuçları ve tavsiye kararlarını uygulamaları talebinde bulunuyoruz. Uygulamada, ülkesel ve bölgesel özel durumlar ve koşullar kuşkusuz dikkate alınmalıdır. Bu çağrı,

aşağıda belirtilen konuları ve seçenekleri de kapsamaktadır. Burada unutulmaması gereken nokta, ülkelerin küresel çevresel bozulmadaki paylarının farklı olduğu, bu nedenle Devletlerin ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar taşıdıklarıdır. Uygulama için her düzeyde atılması gereken adımlar şunlardır:

a. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun sürdürülebilir kalkınma için enerji gündemli oturumunun 9/1¹ sayılı sonuç belgesinde Bölüm A, paragraf 3 ve Bölüm D paragraf 30'da yer alan sonuçlar ve tavsiyeler ışığında gerekli mali kaynakların harekete geçirilmesi, teknoloji transferi, kapasite geliştirme ve çevre-duyarlı teknolojilerin yaygınlaştırılması amacıyla daha ileri adımların atılması;

b. Enerjinin etkinliği, maliyeti ve erişilebilirliği gibi hususlar da dahil olmak üzere enerjiyle ilgili unsurların, başta enerji tüketimi açısından önde gelen sektörlerle ilişkin programlar olmak üzere sosyo-ekonomik programlara; bu arada kamu sektörü, ulaşım, sanayi, tarım, kentsel gelişme, turizm ve inşaat gibi sektörlerde enerji tüketen uzun ömürlü altyapılara ilişkin planlama, işletme ve bakım işlerine içselleştirilmesi;

c. Karma enerji kullanımında yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması, enerji kullanımında etkinliğin sağlanması, daha temiz fosil yakıt teknolojileri dahil olmak üzere ileri enerji teknolojilerine daha fazla yer verilmesi gibi amaçlara yönelik olarak alternatif enerji teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması;

d. Mümkün olduğu durumlarda, yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması, enerjinin daha etkin kullanımı, ileri ve daha temiz fosil yakıt kullanımı dahil olmak üzere ileri enerji teknolojilerine daha fazla dayanan ve geleneksel enerji kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı gibi farklı uygulamaların birbiriyle kaynaştırılması, sürdürülebilir kalkınmanın uzun vadede gerektirdiği enerjinin bu karma yaklaşımla karşılanması;

e. İleri, daha etkin, maliyet açısından makul ve maliyet etkin teknolojilerin geliştirilmesi, bu arada hidrolik enerji dahil fosil yakıt ve yenilenebilir enerji teknolojilerinin devreye sokulması yoluyla enerji arzının çeşitlendirilmesi ve bu tür teknolojilerin karşılıklı anlaşmalar temelinde gelişmekte olan ülkelere aktarılması. Konunun ivediliği gözetilerek, yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam küresel enerji kaynakları içindeki payının artırılması ve bu tür enerji kaynaklarının toplam enerji arzına katkısının çoğaltılması; bu çabalar sırasında gerektiğinde ulusal hedeflerle gönüllülük temelindeki bölgesel hedeflerin rolünün gözetilmesi; enerji alanında uygulanan politikaların gelişmekte olan ülkelerin yoksullukla mücadele için sergiledikleri çabaları destekleyici içerikte olmasının sağlanması ve bu yöndeki ilerlemenin mevcut verilerden hareketle düzenli biçimde değerlendirilmesi;

f. Ham petrol üretimi sırasında ortaya çıkan alev ve gaz kaçağı gibi durumların önlenmesine yönelik çabaların, özel sektörün de katılımıyla, gelişmekte olan ülkelere mali ve teknik yardım dahil çeşitli yollardan desteklenmesi;

g. Yerel ölçekli enerji kullanımı söz konusu olduğunda yerel enerji kaynaklarının ve ilgili altyapıların geliştirilmesi ve devreye sokulması; Yerel Gündem 21 grupları dahil olmak üzere kırsal toplulukların bu çalışmalara katılımlarının sağlanması; yerel toplulukların gündelik enerji gereksinimlerinin karşılanmasında basit ve yerel çözümler geliştirilmesine, bu çerçevede yenilenebilir enerji teknolojilerinin geliştirilip kullanılmasına uluslararası topluluğun desteğinin sağlanması;

h. Gerektiğinde enerji kullanımında etkinlik sağlamaya yönelik teknolojilerin devreye sokulmasının hızlandırılması dahil enerjide etkinliği sağlayacak yerel programlar geliştirilmesi, bu çabalara uluslararası topluluğun desteğinin sağlanması;

i. Maliyet açısından katlanılabilir ve daha temiz enerji verimliliği ve tasarrufu teknolojilerinin daha hızlı biçimde geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve devreye sokulması; ayrıca, bu tür teknolojilerin karşılıklı anlaşmalar temelinde tercih ve imtiyaz haklarını da içerecek biçimde özellikle gelişmekte olan ülkelere transferi;

¹ Ekonomik ve Sosyal Konsey Resmi Kayıtları, 2001, Ek No. 9 (E/2001/29), Bölüm I.B.

j. Uluslararası finans kuruluşları ve diğer kuruluşlar tarafından izlenen politikaların, gerek gelişmekte olan gerek geçiş sürecindeki ülkelerin politika ve yasal çerçeve oluşturma yönündeki çabalarını destekleyici içerikte olması; bu çabaların aşağıda belirtilenler arasında bir denge gözetmesi: yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, ileri ve daha temiz fosil yakıt teknolojileri dahil olmak üzere daha ileri enerji teknolojileri, enerji sistemlerinde merkeziyetçilik, yetki dağılımı ve ademi merkeziyetçilik;

k. Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, ileri ve temiz fosil yakıt teknolojileri dahil daha ileri enerji teknolojileri gibi alanlarda gerek ulusal ölçekte gerek uluslararası işbirliğine dayalı olarak yapılan çalışma ve araştırmaların geliştirilmesi; bölgesel ve ulusal araştırma ve geliştirme kurumlarının/merkezlerinin sürdürülebilir kalkınma için güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji kaynakları bulunmasına yönelik çalışmalarının güçlendirilmesi;

l. Bölgesel ağlar dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma için enerji konusunda uzman konumundaki merkezler arasındaki iletişimin güçlendirilmesi; sürdürülebilir kalkınma için enerji konusunda yetkin durumda olan merkezlerin özellikle gelişmekte olan ülkeler için kapasite geliştirme ve teknoloji transferi çabalarını desteklemeleri ve bu alanda bilgi alışveriş merkezleri olarak işlev görmeleri;

m. Erkek kadın herkese mevcut enerji kaynakları ve teknolojileri konusunda bilgi sağlamak üzere geliştirilen eğitim programlarının yaygınlaştırılması;

n. Finansal araç ve mekanizmaların, bu arada özellikle Küresel Çevre İmkanı (Global Environmental Facilities - GEF) kapsamındaki imkanların gelişmekte olan ülkelere, özellikle de en az gelişmiş olanlarla ada devletlerine finansal kaynak sağlamak üzere seferber edilmesi; söz konusu ülkelerin bu yardımlarla eğitim kapasitelerini geliştirmeleri, teknik bilgilerini artırmaları, ulusal kurumlarının güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji kaynaklarına yönelik çalışma ve araştırmalarını güçlendirmeleri; bu bağlamda enerji kullanımında verimlilik ve muhafaza, yenilenebilir ve ileri enerji teknolojileri, daha temiz fosil yakıt teknolojileri gibi konulara özel ağırlık verilmesi;

o. Daha fazla istikrar ve önceden kestirilebilirlik sağlamak, tüketicilerin güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji kaynaklarına erişimlerini güvence altına almak amacıyla, enerji piyasalarında gerek arz gerek talep yönünden işlevselliği, saydamlığı ve bilgilenmeyi sağlamaya yönelik çabaların desteklenmesi;

p. Piyasadaki çarpıklıkları azaltmaya yönelik politikalar, piyasaların daha belirgin sinyaller vermesi ve bu çarpıklıkların giderilmesi sonucunda enerji sistemlerini sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile daha uyumlu hale getirecektir. Bu bağlamda yapılması gerekenler arasında vergilerin yeniden düzenlenmesi, zararlı sonuçlar veren sübvansiyonların kaldırılması ve böylece çeşitli etkinliklerin çevresel etkilerinin daha iyi yansıtılması yer almaktadır. Ancak, bu yöndeki girişimler gelişmekte olan ülkelerin özel gereksinimlerini ve koşullarını dikkate almalı, söz konusu uygulamaların kalkınma üzerindeki olası olumsuz sonuçlarını asgari düzeye indirmelidir;

q. Gerekli yerlerde ve durumlarda, bu alanda var olup sürdürülebilir kalkınmayı engelleyen sübvansiyonların devreden çıkartılması için gerekli girişimlerde bulunulması; ancak bu sırada tek tek ülkelerin kalkınmışlık düzeylerinin ve özel koşullarının tam olarak dikkate alınması ve söz konusu uygulamaların özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerindeki olumsuz etkilerinin gözetilmesi;

r. Hükümetlerin, ulusal enerji piyasalarının işleyişini iyileştirecek önlemleri almaya özendirilmesi. Enerji piyasalarının işleyişine ilişkin önlemler, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek ve piyasa engellerini kaldırıp erişilebilirliği artıracak içerikte olmalıdır. Ancak, bu tür politikalara, kendi özelliklerini ve yapabilirliklerini, kalkınmışlık düzeylerini ve olduğu yerlerde kendi ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejilerini dikkate alarak ülkeler kendi başlarına karar vermelidirler;

s. Sürdürülebilir kalkınma için enerji konusundaki bölgesel ve uluslararası işbirliğini güçlendirmeye yönelik ulusal ve bölgesel enerji kurumlarıyla düzenlemelerinin güçlendirilmesi; bu bağlamda özellikle gelişmekte olan ülkelerin nüfusun bütün kesimlerine güvenilir, maliyet açısından makul, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal açıdan kabul edilebilir ve çevre-duyarlı enerji hizmetleri sunma yönündeki ulusal çabalarına destek olunması;

t. Ülkelere, bu alandaki girişim ve müdahalelerini, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun 9. oturumunda belirlenen çerçeve dahilinde planlayıp uygulamaları çağrısında bulunmaktadır. Söz konusu çerçeve, enerji alanında kamu-özel sektör ortaklıklarını; ülkelerin farklı koşullarının dikkate alınmasını; Hükümetler, uluslararası kuruluşlar, paydaşlar, iş ve sanayi çevrelerinin enerjiye erişim, enerji kullanımında verimlilik, yenilenebilir enerji ile ileri ve daha temiz fosil yakıt kullanımı dahil ileri enerji teknolojileri gibi alanlarda yaşanan deneyimlerden dersler çıkarılmasını öngörmektedir;

u. Kendi görev alanları dahilinde sürdürülebilir kalkınma için enerji kullanımının farklı yönleriyle ilgilenen uluslararası ve bölgesel kurumlarla organlar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi; bu bağlamda Gündem 21 'in Daha İleri Düzeyde Uygulanmasına Yönelik Eylem Programı'nın 46 (h) paragrafı dikkate alınarak, sürdürülebilir kalkınma için enerji bağlantılı kapasite geliştirme ve eğitime yönelik bölgesel ve ulusal etkinliklerin güçlendirilmesi;

v. Trafolarla petrol ve doğal gaz hatlarının birbirine bağlanması dahil sınır ötesi enerji nakline yönelik bölgesel işbirliği düzenlemelerinin güçlendirilmesi ve bu tür düzenlemelerin kolaylaştırılması;

w. Bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde faal enerji üreticileriyle tüketicileri arasında diyalog sağlayacak forumların güçlendirilmesi ve gerektiği yerlerde bu tür forumların oluşturulması.

8. Ulaştırma hizmetlerinin ve sistemlerinin, ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde entegre yaklaşımlara dayanan politikalarla ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacak biçimde düzenlenmesi; arazi kullanımı, altyapı, toplu taşımacılık, mal teslim şebekeleri vb. alanlardaki politika ve planların, güvenilir, maliyet açısından katlanılabilir ve etkin ulaşım hizmetleri sağlayacak, enerji kullanımında etkinliği artıracak, kirliliği azaltacak, yığılmaları önleyecek, olumsuz sağlık etkilerini sınırlandıracak, kentlerin bozulmasını önleyecek biçimde oluşturulması ve bu arada ulusal önceliklerin ve koşulların da dikkate alınması. Bunun için her düzeyde gerçekleştirilmesi gereken girişimler şunlardır:

a. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ulaşım stratejilerinin özel bölgesel, ulusal ve yerel koşulları dikkate alması; böylece ulaşımın maliyet açısından katlanılabilirliğinin, etkinliğinin ve rahatlığının sağlanması; bu arada kentsel hava kalitesi ve sağlık gibi hususların gözetilerek sera gazı salımlarının azaltılması, yine aynı çerçevede olmak üzere çevre-duyarlı, maliyet açısından makul ve sosyal açıdan kabul edilebilir daha ileri motorlu taşıt teknolojilerinin geliştirilmesi;

b. Toplu taşımacılığın ve kırsal alanlardaki ulaşım sistemlerinin iyileştirilmesi dahil olmak üzere, sürdürülebilir, enerji etkin ve çok modlu ulaşım sistemlerinin geliştirilmesine yönelik yatırım ve ortaklıkların özendirilmesi; bu çerçevede gelişmekte olan ülkelerle geçiş sürecindeki ülkelere gerekli teknik ve mali yardımların yapılması;

9. Çevre üzerindeki olumsuz etkilerin asgari düzeye indirilmesi ve kaynak etkinliğinin artırılması için, gelişmekte olan ülkelere mali, teknik ve diğer yardımlar da yapılarak, atıkların önlenmesi ya da asgari düzeyde tutulması, buna karşılık yeniden kullanım, geri dönüşüm ve çevre-duyarlı alternatif malzemelerin daha fazla kullanılmasının en üst düzeye çıkarılması ve bu yöndeki çalışmalara hükümet yetkilileriyle birlikte bütün paydaşların katılımının sağlanması. Bu amaçla her düzeyde atılması gereken adımlar:

a. Atıkların önlenmesi ya da asgariye indirilmesi, yeniden kullanım ve geri dönüşüm gibi konular öncelik taşımak üzere uygun atık yönetim ve çevre-duyarlı depolama sistemlerinin geliştirilmesi; bu çerçevede atıklarda bulunan enerjinin yeniden kullanımını sağlayacak teknolojilere önem verilmesi, kırsal ve kentsel atık yönetimini destekleyecek küçük ölçekli atık dönüşümü girişimlerinin desteklenmesi; bu arada gelişmekte olan ülkelere yönelik uluslararası destek aracılığıyla bu alanda gelir getirici fırsatların yaratılması;

b. Atık önleme-asgari düzeyde tutma çabalarının, yeniden kullanılabilir tüketim mallarıyla biyolojik olarak çözülebilir ürünlerin üretimi ve gerekli altyapının geliştirilmesiyle desteklenmesi.

10. Gündem 21'de de belirtildiği gibi, tehlikeli atıkların ve kimyasal maddelerin, sürdürülebilir kalkınma, insan ve çevre sağlığı amaçları açısından yaşam döngüleri boyunca sağlıklı biçimde yönetilmesinin sağlanması; bu arada, başka hedeflerin yanısıra kimyasal maddelerin üretiminin ve kullanımının insan ve çevre sağlığı açısından en az olumsuz etki yaratacak biçimde gerçekleştirilmesi hedefine 2020 yılına kadar ulaşılması; bu yöndeki çabalarda saydam, bilime dayalı risk ölçüm usullerinin, yine bilime dayalı risk yönetim uygulamalarının kullanılması; Rio Bildirgesi'nin 15.

ilkesinde belirtilen "ihtiyati tedbir yaklaşımı"nın bu çabalarda dikkate alınması; gelişmekte olan ülkelerin kimyasal maddelerle tehlikeli atıkları gerektiği gibi yönetme kapasitelerini geliştirici teknik ve mali yardımla desteğin sağlanması. Bunun için her düzeyde atılması gereken adımlar aşağıda belirtilmektedir:

a. Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddeler ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Uygulanacak Ön Bildirimli Kabul Sistemine ilişkin Rotterdam Sözleşmesi² dahil olmak üzere kimyasal maddeler ve tehlikeli atıklarla ilgili uluslararası sözleşmelerin onay ve uygulanmasına hız verilmesi, böylece sözü edilen Sözleşmenin 2003 yılına kadar yürürlüğe girmesinin sağlanması; aynı çabuklaştırmanın Kalıcı Organik Kirleticilerle ilgili Stockholm Sözleşmesi³ için de gerçekleştirilerek bu sözleşmenin de 2004 yılına kadar yürürlüğe girmesinin sağlanması; ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin bu sözleşmeleri uygulamalarını sağlayacak desteğin verilmesi ve uluslararası eşgüdümün sağlanması;

b. Hükümetlerarası Kimyasal Güvenlik Forumu (IFCS)⁴ kapsamında hazırlanan 2000 Yılı Ötesindeki Önceliklerle ilgili Bahia Bildirgesi temel alınarak kimyasal maddelerin uluslararası yönetimi konusunda 2005 yılına kadar daha ileri düzeyde bir stratejik yaklaşım geliştirilmesi; kimyasal maddelerin yönetimiyle ilgilenen BM Çevre Programı (UNEP), IFCS ve ilgili diğer kuruluşların ve aktörlerin bu alanda yakın işbirliği içine girmelerinin sağlanması;

c. Ülkelerin, kimyasal maddelerin sınıflandırılması ve etiketlenmesine ilişkin küresel olarak uyumlulaştırılmış yeni sistemi en kısa sürede kullanmaya başlamalarının teşvik edilmesi ve 2008 yılı itibarıyla sistemin tam olarak işletilmesi;

d. Kimyasal maddelerle tehlikeli atıkların çevre-duyarlı yönetimi, çok taraflı çevre anlaşmalarının uygulanması, tehlikeli atıklar ve kimyasal maddelerle ilgili bilinç ve duyarlılık düzeyinin yükseltilmesi, bu konularda ek bilimsel verilerin derlenmesi ve kullanılması gibi alanlarda ortaklık ve işbirliği girişimlerinin özendirilmesi;

e. Zararlı kimyasal maddelerle tehlikeli atıkların uluslararası planda kaçak olarak bir yerden diğerine taşınmasını ve bu tür madde ve atıkların sınır ötesi taşınması ve depolanması sonucu ortaya çıkacak zarar ve tehlikelerin önlenmesi yönündeki çabaların, örneğin Tehlikeli Atıkların Sınırötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne ilişkin Basel Sözleşmesi⁵ gibi uluslararası belgelerde yer alan yükümlülükler doğrultusunda güçlendirilmesi;

f. Ülke ölçeğinde kirleticiler emisyonu ve transferi kayıtları gibi yöntemler aracılığıyla kimyasallara ilişkin bütünlüklü ve tutarlı bilgi toplanmasının teşvik edilmesi;

g. İnsan sağlığı ve çevre açısından zararlı ağır metallerin oluşturduğu risklerin azaltılması için daha fazla çaba gösterilmesi ve bu arada örneğin UNEP'in cıva ve cıva bileşenlerine ilişkin küresel ölçüm ve değerlendirmesi gibi konuyla ilgili çalışmaların incelenmesi.

² UNEP/FAO/PIC/CONF.5, Ek III.

³ www.chem.unep.ch/sc.

⁴ Hükümetlerarası Kimyasal Güvenlik Forumu, 3. Oturum, Forum III Sonuç Raporu (IFCS/Forum III/23w), Ek 6.

⁵ Birleşmiş Milletler, *Anlaşma Dizisi*, Cilt 1673, No. 28911.